

Redogörelse för restoration av bundet, osignerat klavikord.

Musikhistoriska museet Stockholm (nr)

Restorationen, som utfördes i januari månad 1969, avsåg att återställa instrumentet i spelbart skick. Beträffande instrumentets yttre fick dock ej några ingripanden göras.

I denna redogörelse kommer jag först att meddela några allmänna iakttagelser, som kan läggas till grund för instrumentets datering m.m., och därefter en utförlig beskrivning av restorationens omfattning.

Instrumentlådan är utvändigt målad med en tjock brun täckfärg. Denna är ej original, vilket bevisas av att den är intakt även på ställen där instrumentet tidigare utsatts för skador och förslitning. Det samma gäller även för den blå färgen, som instrumentet är målat med invändigt. Instrumentlådan är av furu, varför den troligen varit målad från början, och den nuvarande färgen endast är en påbättring av den ursprungliga.

Locketts nuvarande gångjärn är troligen ditsatta vid samma tillfälle som instrumentet ommålades. De krökta spikarna på lockets utsida, med vilka gångjärnen är fastsatta, är övermålade medan själva gångjärnen på insidan av locket ej är målade. Detta tyder även på att målningen på insidan av locket är av äldre datum. Såväl på locket som på sargen finns märken, som tyder på att instrumentet haft andra gångjärn möjligen något slags lädergångjärn. Likaledes finnes spår, som antyder att locket kunnat regleras med hjälp av läderstroppar, som trätts genom byglarna och knäppts över knoppar på instrumentets framsida.

Innan det egentliga restaurationsarbetet påbörjades gjordes en noggrann uppmätning av det befintliga strängmaterialet, vilken redovisas i tabell nr 1.

Instrumentets alla delar rengjordes noggrant från damm och smuts.

Sargen hade, så gott som runt hela instrumentet, lossnat från bottenplattan och hölls på plats endast av tränaglar. Instrumentet togs därför isär för att åter limmas samman varvid även resonansbottenunderlaget vid klaven limmades på plats. En spricka i resonansbotten vid baksargen lagades genom inlimning med varmlim av gammal gran.

Resonansbottensteget hade vid någon tidigare restoration eller reparation ändrats. De tre lägsta strängkoren hade placerats på ett nytt litet steg framför det gamla, vilket skurits ned i bakändan för att ej komma i beröring med baksträngarna från det nya steget. Förmodligen var anledningen till denna operation den att strängtrycket i sidled mot de ursprungliga stegstiften var för litet för att en god ton skulle erhållas (se foto nr 2).

Vid restaurationen borttogs nu denna lilla stegbit. Det gamla stegget återställdes, men för att erhålla tillfredställande strängtryck i sidled utformades det med en liten sväng längst ner i basen (se foto nr 7,8).

Klaviaturen var mycket nersliten och glapp. Belag saknades på många åtskilliga såväl över- som undertangenter.

Betraktar man foto nr 1 ser man att tangentfronterna från e till f^o lutar mot diskanten medan tangentfronterna C - c lutar mot basen. Denna snedslitning av klaviaturen finner man alltid på isynnerhet bundna klavikord och den är en följd av den stora svängningen av tangenterna vid bundna intervaller. Den svängda delen förorsakar en obalans i tangenten, som ger upphov till ensidig nötning av vågbalkstiftet i tangentslitsen.

För att komma till rätta med denna nerslitning företogs två åtgärder. De gamla rostiga vågbalkstiften avlägsnades och ersattes med nya, vilka var 0,5 mm tjockare än de gamla. Härigenom kunde åtskilliga tangenter riktas endast genom filning och justering av tangentslitsen. De tangenter som efter denna åtgärd fortfarande var glappa riktades genom att tunt läder limmades på den av vågbalkstiftet utnötta sidan av slitsen.

Styrfenorna i tangenternas bakändar riktades och några saknade ersattes med nya.

Tangenttungorna riktades varvid överändarna planfilades för att en god anläggning mot strängarna skulle erhållas. Ett flertal tangenttungor nytillverkades för att ersätta dels saknade dels tidigare utbytta eller skadade tungor.

Sex undertangenter saknade delvis beläggning. Undertangentsbeläggningen är buxbom. Denna har av ålder mörknat betydligt. Det var därför nödvändigt att genom betsnings och varning behandla den ersatta buxbombeläggningen på de sex undertangenterna för att en likartad färgton skulle erhållas.

Även sex övertangenter saknade beläggning helt eller delvis vilken likaledes ersattes. (se foto nr 3,4,6).

De gamla stämningarna var rostiga och till stor del söndervridda, varför det ej var möjligt att åter använda dessa (se foto nr 2). Nya stämningarna tillverkades av 3,5 mm silverstål. Dessa utsniddes i överändan och försågs med ett litet hål för infästning av strängen, varefter de blånades. För de 12 lägsta strängarna hade betydligt grövre stämningarna använts än för de övriga. Här inborrades bussningar i stämstocken och nygjorda stämningarna av 4 mm silverstål användes (se foto nr 7).

Slutligen utprovades och påsattes strängar av fosforbrons. Fosforbronssträngar ger en betydligt övertonsriktare klang än stålsträngar. Den nuvarande strängmensuren framgår av tabell nr 2.

De bundna intervallerna injusterades för tempererad stämning. Instrumentet renstämades och slutjusterades på musikhistoriska museet den 22/1 1969.

Tabell nr 1.
Strängensur före restaurationen.

Ton	Svängande längd	∅ mm	Bind- ning
C/E	910	0,62	M
F	890	0,62	"
A	865	0,55	"
Fs	870	0,50	"
G	854	0,55	"
E	830	0,60	"
Gs	810	0,46	"
A	790	0,35	0,32 B
B	770	0,40	0,32 "
H	750	0,42	0,32 "
c	730		0,32 c-os
d	675		0,32 d-ds
e	615		
f	590		f-fs
g	543		g-gs
a	505		a-b
h	461		
c'	439		c-os
d'	398		d-ds
e'	355		
f'	337		f-fs
g'	304		g-gs
a'	275		a-b
h'	243		
c''	230		c-os
d''	207	0,32	d-ds
e''	177		
f''	167	0,30	f-fs
g''	150	0,30	g-gs
a''	134	0,30	a-b
h''	115	0,30	h-o

Tabell nr 2.
Strängensur efter restaurationen.

Ton	Svängande längd	∅ mm	Spänning Kp
C/E	946	0,55	3,2
F	929	0,425	3,2
D	907	0,50	3,0
Fs	876	0,425	3,2
G	852	0,40	3,1
E	831	0,50	3,1
Gs	812	0,40	3,2
A	790	0,40	3,3
B	770	0,375	3,1
H	749	0,375	3,3
c	732	0,375	3,5
d	672	0,35	3,3
e	613	0,35	3,4
f	594	0,325	3,1
g	548	0,325	3,3
a	506	0,30	3,0
h	459	0,30	3,2
c'	441	0,28	2,9
d'	400	0,28	3,0
e'	357	0,28	3,0
f'	340	0,28	3,0
g'	307	0,28	3,1
a'	277	0,28	3,1
h'	246	0,28	3,1
c''	232	0,28	3,1
d''	204	0,26	2,8
e''	178	0,26	2,6
f''	168	0,26	2,5
g''	150	0,26	2,6
a''	131	0,26	2,6
h''	115	0,26	2,4
c'''	108,6		

Register till fotografier

1.	Klavikordet före restaureringen,	helhetsbild
2.	" " "	detalj, resonansbotten med steg och stämraglar.
3.	" " "	" klaviaturen basdelen.
4.	" " "	" " diskantdelen.
5.	" " "	" resonansbottenunderlag med ljudhål.
6.	" efter	" klaviaturen, kort oktav med Fs och Gs.
7.	" " "	" resonansbottensteg stämraglar.
8.	" " "	" " "
9.	" " "	" klaviaturen uppifrån.
10.	" " "	helhetsbild uppifrån.

Stallarholmen den 26 september 1969.

Mats Arvidsson
Orgel & cembalobyggare